



## ילדים, הורים והתנתקות

\* טל שטיל\*

שנשמעו באחרונה, להעמיד לדין הורים שלדים השתתפו בהפגנות והתנגדות לפינוי. למעשה, כאשר מדובר על מימוש הזכות האזרחית להשתתף בחימם הפוליטיים על ידי הפגנות, ראוי להבחין בין ילדים לבין אחים שונים. אך כאשר מדובר בתינוקות או פעוטות, קשה לדבר על נוכחותם בהפגנות כחלק ממשות זכותם לחופש הביטוי. מקור פרשני מחייב בכךין זה היא האמונה הבינלאומית לזכויות הילד שאושררה בישראל בשנת 1991 אחד מנקודות האמנה הוא עיקרונו הכספיים המפתחים. העיקרונוקובע כי זכויותו של הילד להביע דעה בעניינים הנוגעים אליו (ומכאן גם לחופש ביטוי) תלוי בקשרו המתפתחים. ככלمر ביכולתו לגבש דעתה ולהביע אותה. לפחות מעתות המפתחים. אמנם בקשרו לגבש דעתה ולהביע אותה. לפחות מעתות המפתחים ולפיכך, הדין בוגריהם אליו אין וلتינוקות אין כשרים מתחפתחים ולפיכך, הדין בוגריהם אליו אין בכישורו של החופש הביטוי, אלא בכישורו של טובת הילד (עקרון של טובת הילד מעוגן באמנה). טובת הילד היא השיקול העיקרי שצריך להילקח בחשבון בכל החלטה הנוגעת אליו. באופן טבעי, הזכות צריכה להיות ממושתת על ידי הורי, אולם לעיתים, לעומת זאת מימוש הזכות למוסדות המדינה. ככלמר, במקרים בהם ברור כי מימוש זכות המאה היא של ההורה ולא של הילד, ובמקרים בהם הדבר מסכן את שלומו, חובת המדינה היא להגן על הילד. עדת הכנסת לצוות הילד נדרשה לסוגיה נוכחות של ילדים קטנים

### אם נוכחותו של ילד בהפגנה היא מימוש זכויות האישית לחופש הביטוי או שמא זה שימוש בילד תוך הפרת החירות הוריה? השאלה מתחדדת ומתקבלת משנה תוקף ציבורי בעקבות הקריאות שנשמעו באחרונה, להעמיד לדין הורים שלדים

### השתתפו בהפגנות ובהתנגדות לפינווי

במהלך פינוי גוש קטיף. אחד הנושאים שעלו שם הוא חזאת הילדים מהגוש ומכל המאבק עוד טרם תחילת הפינוי. זאת מתוך דאגה לשלווה הפיזי והנפשי, בהיותם נמצאים בכל המאבק, חשופים לאלימות ולחמות קשיים. יצחק קדרון, מנכ"ל המועצה לשלים הילד פנה בבקשת להעמיד לדין הורים שעשו שימוש פוגע או מזיק בילדים, בדיקן כפי שמעמידים לדין את אלו שהתרבעו ותקפו חילום. אולם בפני הוועדה הובאו ממצאים של מחקר שבוצע בקרוב לידי קריית שמונה "הוגלו" מהעיר בשל סכנת טילי הקטיושה כשהוריהם נשארים מאוחר. המחקר מצביע על כך שהנזק הנפשי שנגרם לילדים שהוגלו, היה גדול יותר מאשר לילדים מהעיר שנשארו עם הוריםם במקלט. אמןם "ילדים המוגלים" הוא בסביבה בטוחה יותר אך אלו שנשארו עשו זאת בחיקם החמים של אבא ואמא. עם זאת, לא בטוח שニיטן לנזר גזירה שווה מהמחקר למקרה גosh קטיף, כיון שעיקר הסכמה לילדי ההתנגדות הייתה טמונה בהיחשפות לחוסר האונים של ההורים. סיטואציה כזו, עלולה לגרום נזק גדול יותר מאשר הימצאות באזורי סכנה כזו או אחר כדוגמת ילדי קריית שמונה בעת התקפת טילי קטיפה.

כך או אחרת, נקודת המוצא בדיון היא שטובת הילד צריכה לעמוד

אחד המראות השכיחים והשנויים בחלוקת הכל תקופת ההתנגדות והחדשים שקדמו לה היה מרבים של ילדים וכן הנוטלים חלק פעיל בהתנגדות והפגנות. ילדים שמתנגדים אקטיבית לפינוי בדומה לאירוע שהתרחש על גג בית הכנסת בכפר דרום או ילדים שהיו עדים לפינוי כוחם של הוריםם. מראות אלו הכו למקדש דיון בעיתונות, בפוליטיקה וב齊בר. גם המערכת המשפטית נדרשת לסוגיה, וזאת בשל הנסיבות הגדולה הכרוכה בה. האם החוק רשאי למנוע את הימצאותם של הילדים שם מחשש לנזק נפשי? ומה מידת האחריות של ההורים במקרה זה? בונספ', הי ילדים שהוחזקו בידי הוריםם בזמן הפינוי האלים, דבר המעלה את השאלה האם אפשר להאים את ההורים בהפרת החירות ההוריות? או שמא זו מחלת לגיטימית?

### טובת הילד

סעיף 337 לחוק העונשין קובע חובת הורה. "המפר ללא הצדק כדי את חובתו לספק לפולני צורכי מחייה, או לדאוג לבリアותו ולמנוע התעללות בו, חבלה בגופו או פגעה אחרת בשולמו ובבריאותו, ומסכן או עלול לסכן בכר את חייו, או פוגע או עלול לפגוע בכר בריאותו פגיעה קבועה, דינו מאסר שלוש שנים".

בעבר הורשו נשים שהביאו את ילדיהם להפגנות אלימות, בהפרת החירות ההוריות. בתפ (י-ם) 4067 מдинת ישראל נ'אלקובי ואח', מצין השופט ברקלי כי הימצאות תינוקות בהפגנה מקשה על פיזורה, בשל חשש השוטרים וההירוטם לבב יגנע. נפסק כי אותן אימהות שהביאו את התינוקות להפגנה עשו שימוש בילדיהם ובכך סיכנו את חי הילדים במשור הפיזי, וגם במישור הנפשי בשל החשיפה לאלימות בכלל וככלפי אם בפרט, לדברי של ברקלי, הנשומות אמן חופשיות להילחם על דעותיהם כפי שמצוין ליכוון, ואם תפרנה את החוק תנה את הדין על כר. אך לא כן הדבר באשר לעירובם של העולים הנמצאים בהשגתן. הבאთם של אלה להפגנה, במטרה ששמשו מגן חי, היא חמורה ביותר, ומהווה הῆרזה של החירות ההוריות. עליה השאלה האם נוכחותו של ילד בהפגנה היא מימוש זכויות האישית לחופש הביטוי או שמא זה שימוש בילד תוך הפרת החירות ההוריות? השאלה מתחדדת ומתקבלת משנה תוקף ציבורי בעקבות הקריאות



\* סטודנטית למשפטים, שנה ב', ולעבודה סוציאלית, שנה ג'.

במקרה שהגיע לבית המשפט העליון (בש"פ 6844/05 מדינת ישראל נ' פלונית) ובו בקשה המדינה להערכת מעורר עד תום ההליכים של קתינה בת 14. הקטינה נעצרה במהלך חסימת כבש ושוררה למעצר בית בישובו של אביה. כחודש בלבד לאחר מעצרה הראשון היא נעצרה שוב, במהלך חסימת אותו הכבש בדיק. השופט פרוקצ'יה כתבה בפסק הדין, שאמנם גילה העצור של הנאשנת הוא שיקול כבד כנגד הארכת מעורר עד תום ההליכים, אולם עד שלא תימצא חלופת מעורר רואייה, לא ניתן לשחררה. החלטה שהוחלה, לאחר רשותה הראשונית, נחלה כישלון חרוץ. אביה של הנאשנת, שהיא אמרה לפך על מהלכיה ולדאוג לכך שלא תחזר להפר את החוק לא עמד ממשימה זו.

במקרה זה, אי מעורבותם של הוריהם בשמיירה על תנאי השחרור, הביאה להשתארת הקטינה במעצר. עם זאת בנסיבות שלום הילד מתחו ביקורת על החלטה זו וטענו כי ראוי היה שבית המשפט לא يستפק בטענה שההורם לא ממלאים חובתם אלא עליו ליצאת מגדרו על מנת למצוא חלופת מעורר רואייה.

היו גם קולות שהצביעו להכרז עלי קטינים שהוריהם שעודדו אותם להפר את החוק או הורים שלא באו להוציא את ילדיהם הקטנים ממעצר, על קטינים נזקקים. עוז' קידר טען שבמרקמים שונים הורים סרוכו לחותם על תנאי השחרור של ילדיהם, אך ששל הזדהות עם הילד והפגנת חוסר אמון במערכת המשפט. התערבות הורים ב מקרה של ייל' עוצר מאפשרת הרבה פעמים הגנה טובה יותר לילדים, שבאה לידי ביטוי ביצוג, באחריות ובחשגה. مكانן שאית התערבותות זו מונעת מן הילד את אותה ההגנה.

#### סעיפים 2-3 לחוק הנוער (טיפול

והשנאה), תש"ך-1960 קובעים כי במקרים בהם קtinן עבר על החוק, והוריו מצדם לא רצים או לא מסוגלים להשיגו עלי, יכול בית המשפט להכרז עלי קטין מסוים לעיל "קטין נזק". הכרזה על קטין נזק מאפשרת להגביל את אפוטרופסות הורי, ואך להוציאו מהחזקתם. הכרזה "קטין נזק" נועדה כדי להגן על שלומו וטובתו של הילד. בהכרזה על קטין כ"קטין נזק" מקרים המדויקים יש טעם לפנים! הוצאה הילד מבית, שבימים כתיקונים מתקף בכיתה ראיי לכל דבר, תזק לילד ותחטיא את מטרתו הראשונית של החוק - לפעול לטובת הקטין. נראה כי בהצעה זו יש ניסיון להרטיע את ההורם, ולא באמצעות פעולה לטובת הקטין.

#### סיכום

האחריות להגן על הילדים מוטלת בראש ובראשונה על ההורם. חובת האחריות מטילה על ההורם את החזקה להבטיח שהילד לא ימצא בסיטואציות שלולות לסיכון את בריאותו ואת שלוותו הנפשי. כאשר מדובר בילדים בוגרים יותר, מוטלת עליהם החזקה להיות מעורבים בהילך פלילי שנפתח נגד ילדם. עליהם האחריות לעורב למעשי ולעשויות כלל שכיחותם כדי למנוע עבירה חזורת על החוק מצידם. אולם מלבד ההורם, גם למדינה חלק בהגנה על ילדים. חובת המדינה לדאוג לילדים שבבה. היא אחראית לאכוף על ההורם את מילוי חובתיהם ההוריות. בנוסף, עליה להימנע מתויג ילדים כעריריים באופן שעלול פגוע בהם המשך חייהם, וזאת גם אם הם עברו על החוק, חלק מזה, אל לה לעשות שימוש בילדים ככלי להענשה או להרטעה של ההורם.

אני חשבתי כי מובן מאליו שגם ילדים בגיל צעיר, היכולים להבין את המתרחש סכיבם ומוסוגיהם להביע את דעתם בנושא, יש זכות מלאה להביע את דעתם ואף למחות על שינוי מציאות חיים היומיומית המטללת את כל עולמם, כפי שמדוברה זאת האמנה לזכויות הילד. נראה לי חשוב ורואוי, לחנן ילדים לאזרחות פעליה ומעורבת. הדרך הטובה ביותר לעשות זאת היא לעודד אותם להביע את דעתם בצורה אקטיבית: להשתתף בפעולות ציבוריות ופוליטית, ולא לחייב אותם

לשכת בית ולחמות לגיל 18

בראש סדר העדיפויות של כל הגורמים. היטיב לתאר זאת חבר ועדת הכנסת לשלום הילד, ח'כ יעקב מרבי מש'ס. ח'כ מרבי הבהיר מפני שימוש בנושא הילדים, ככל ניגוח המאבק בהנתנקות, אך טען שכן להורים הזכות לעשות שימוש בילדים לצורך המאבק. "אני אומר שהאימא תמחה בכל דרך, אבל אין לה שום זכות מוסרית, אפילו זהה יוציא רחמה, שהילד הזה יחווה את הטראותה של המאבק בימי הפיני. אם רוצים לחבל במאבק, אז הדין הזה מיותר, כי הדין רוצה להביא במצב אופטימלי כדי לפחות את הנזק לאוותם ילדים. אם רוצים לשים את כל המאבק הזה על גבם של הילדים, זה יהיה טראומתי לא רק בפינו אלא גם אחריו" [26.7.05].

#### זכות לחופש הביתי

כאשר אלו הם נערים וילדים בנסיבות מסוימות יותר הדין הוא במשור שונה, ומכאן שגם השיקולים הם שונים. כאשר מדובר בנערות בגיל העשרה ואך בעיר יותר יש לומר כי הם ממסים את זכותם האשית לחופש הביתי. באמנה לזכויות הילד נמצא ביטוי למגמה של השנים האחרונות, הרואה בילדים אזרחים בעלי זכויות אזרחיות. אמנים הם לא יכולים למשם את הזכות באמצעות הצבעה בבחירה אחרת. אך יש לאפשר להם למשם את הזכות באמצעות חופש הביתי. ההכרעה בדבר אחריותו הפלילית של הורה ליד המשתתף בהפגנה אלימה או לא חוקית, מושפעת מהבחנה בין מצב בו נשעה שימוש הילד, לבין מצב בו הילד אינו זכוט לחופש הביתי. אין זו בהכרח הבחנה גילית ברורה. הדין הישראלי קבע את גיל שתים עשרה כגיל האחוריות הפלילית, מתקן ההנחה שבגיל זה הילד מבן את מעשייו, יוכל לשאת בתוצאות מעשייו. כך שניתן לראות גיל זה כגיל הרלוונטי גם למימוש זכותו של הילד לחופש הביתי. אולם, דזוקה בנושא זה של חופש ביטוי יתכן הבדלים גדולים בין ילדים שונים באותו הגיל. יתרון שבמקרים אלו ראוי לבחון כל מקרה לגוף, הווי אומר, לבחון את יכולותיו של הילד ולפיוון להגדיר את זכותו לחופש ביטוי. ילדים רבים בני עשר או אחת עשרה כבר יכולים לבטא את דעתם. גם אם זו מושפעת מדברים שנאמרו להם על ידי המבוגרים, זה לא מצב שבו ניתן להתייחס רק כל שימושו ממשחו משתמש בו (דברי רן כהן מישיבת ועדת הכנסת לזכויות הילד 26/7/2005).

#### הטלת סנקציות

בנוסף לאחריות הוריית ישנה אחריות על ההורם שילדיםיהם מעורבים בהפרות חוק. כאשר מטילים בילדים בהםט הסלקם ייש דגש על שיקום, ופחות על עונשה, חלק מהمسلسل המשקם קובל גם מעורבות הורים ואחריותם על מעשיו של הקטן. עוז' קידר מעמותת חנן, שעסקה ביצוג עצורי ההנתנקות, טוען כי בכל הקשור ל"עברית אידיאולוגית", היד הייתה קלה על "הדק" המעצרים. במקרים רבים נעצרו ילדים צעירים באופן גורף, ללא הבחנה. הדבר נוגד את המדייניות הדוגלת בשיקום ופחות עונשה, אף פוגע בזכות חופש הביתי. לעיתים על בית המשפט לשקל את זכות הנاسם מול טובת הציבור. במקרים הנושאים אופי יצורי כגון חסימות כבישים והבעת צמיגים ישנה גישה הדוגלת בעונשה חמורה המגיעה לעיתים עד לפסיקת עונש מאסר. לעומת זאת, המועצה לשולם הילד מתנגדת נחרצות להחמרת העונש על ילדים על ידי מערכת המשפט למטרת "למען יראו ויראו" וקוראת שלא להנל את המאבק לשמריה על החוק והסדר על גבם של הילדים. ישנו קולות המצדדים בהטלת קנסות על הורי הילדים, כאמור מתחכם כדי שאלוי יקפידו להשיג, וינם מ"עדוד פסיבי".